DAŽNAI PASIGENDU

S. V.

(Iš dienoraščio)

Nors jau daugiau kaip dvidešimt metų praėjo, kai mus priglaudė svetinga Amerikos žemė, bet daugelis iš mūsų neprigijome čia, neįleidome šaknų giliau į šią žemę, bet dažnai grįžtame atgal į namus. Deja, grįžtame tik mintimis bei prisiminimais. O artėjant kuriai nors didesnei metų šventei (kaip Velykoms ar Kalėdoms), mūsų prisiminimai apie paliktą gimtąjį kraštą būna daug gilesni ir liūdnesni. Nors mūsų jaunoji karta ir puola tėvus bei vyresniuosius, kad jie nieko daugiau nežino, kaip tik gyventi kažkokiais prisiminimais, kurie jaunimui, užaugusiam ir išsimokslinusiam jau čia, Amerikoje, nieko nereiškia. Svajoti apie Lietuvą, kurios niekad nesi matęs, tikrai yra sunku. Todėl ir jaunimo perdaug kaltinti užtai nereikėtų. Tai yra visai natūralu. Jau tokia, matyt, yra gyvenimo tiesa, kad jauni žmonės gyvena ateitimi, svajoja apie didžius laimėjimus, herojiškus žygius, pragarsėjimą ir t. t. O seniems belieka gyventi jau tik praeitimi ir prisiminimais.

Todėl ir aš kiekvienais metais, kai artėja didžiųjų švenčių išvakarės, grįžtu mintimis atgal į tėviškę ir daug ko pasigendu.

Prisimenu,, kokios šaltos ir gilios Lietuvoje žiemos būdavo. Sniego didžiausios pusnys, o nuo šalčio net tvoros braška. O koks gražus Lietuvos dangus, nusėtas milijonais mirgančių žvaigždžių... Artėja Kalėdų šventės... Tada gimnazijos ir mokyklos gaudavo ilgesnes atostogas. O mūsų namuose prasidėdavo tikras darbymetis: kambarių aptvarkymas, eglutės papuošimas, bet daugiausia Kūčių stalo paruošimas. Mama išimdavo labai seną, dar nuo močiutės gautą kraitinę staltiesę. Ją užtiesdavo tik Kūčių vakara ir per Velykų šventes. Tada tėtis atnešdavo pluoštą šieno. Mes visi spoksodavome, kai mama atsargiai išdėliodavo šieną ant stalo, kad joks šiaudelis nenukristų ant žemės. Ji visuomet mums primindavo, kad ant tokio šienelio labai seniai Betliejuje gimė ir kūdikėlis Jėzus. Tada apdengdavo staltiesę ir pačiame stalo viduryje padėdavo plotkeles. Mažesnieji broliai dar kartą patikrindavo, ar tikrai yra 12 valgių.

Šiandien apie tai galvojant, atrodo, kad tai buvo viskas labai paprasta. Tačiau didelėje šeimoje visi tie bendri papročiai buvo įdomūs, mieli, nes jie žadino švenčių nuotaiką ir gilų džiaugsmą. Tad dabar, po daugelio metų, aš kaip tik ir pasigendu viso to.

Atsimenu, kaip visi laukdavome Kalėdų švenčių. Koks būdavo džiaugsmas, kai suvažiuodavome namo ir visi susikaupdavome prie Kūčių stalo bendrai maldai, prašydami Dievo palaimos.

Čia, Amerikoje, Kalėdų šventės yra visai kitokios. Čia niekas neruošia Kūčių vakaro. O kaip būdavo įdomu, kai pavalgę traukdavome šieną iš po staltiesės, žiūrėdami, kuris ilgiau gyvens. Ar, imdami riešutus saujomis, skaičiuodavome poras. Vėliau eidavome į kiemą pasigrožėti Kalėdų nakties žvaigždėtu dangumi, pasiklausyti, kaip gyvuliai šneka, o vyresniosios seserys, išpūtusios akis, klausydavo, iš kur šunes sulos, nes iš tos pusės turės piršliai atvažiuoti. Štai ko aš daugiausia pasigendu...

Gyvendama Čikagoje, aš pirmas Kūčias bandžiau suruošti kaip Lietuvoje, bet niekur negavau šieno. Čia niekad nemačiau per fabrikų dūmus pilnai žvaigždėto dangaus, o šunų lojimas tokiame didmiestyje visai nėra "romantiškas", nes beveik kiekviena šeima laiko šunį tik apsiginti nuo vagių.

Amerikoje Kalėdų šventės perėjo beveik į prekybininkų rankas. Krautuvininkai išnaudoja žmonių šventiškas nuotaikas ir siūlo išdekoruotuose languose visokiausią šlamštą. Čia visų pagrindinis šūkis: "Pirk!" O ką pirkti? Pirk viską, nes tokiu būdu apdovanosi visus — tėvus, vaikus, draugus, bendradarbius, tarnyboje viršininkus ir t. t. Manęs įstaigoje prieš kiekvienas Kalėdas bendradarbės klausia, ar aš jau pradėjau prieškalėdinį apsipirkimą? Aš joms kiekvieną kartą atsakau, kad nieko nepirkau ir nieko nepirksiu, nes man dabar nieko nereikia. Taip jos ir negali atsistebūti, kad aš jau tiek metų čia gyvenu ir dar vis negaliu priprasti prie Amerikos tvarkos.

Tačiau daugelis iš mūsų tvirtina, kad dovanų pirkimas tikrai yra geras paprotys. Kartą man teko svečiuotis Kūčių vakarą vienoje pažįstamų šeimoje. Jie turi du mokyklinio amžiaus vaikus, bet Kalėdų senelis atnešė dovanų pilną maišą ir dar didelę dėžę ant rogučių įvilko į kambarį. Aš nustebusi žiūrėjau, kai tie vaikai draskė auksinius kaspinus ir įvairiaspalvius popierius įvyniotų dovanų ir mėtė čia pat po kojų. Vyresnysis berniukas gavo 9 dovanas, kurios buvo nuo Kalėdų senelio, nuo tėvų, nuo močiutės, nuo dėdienės iš Lietuvos ir t. t. Tačiau man atrodė, kad tas berniukas nebuvo labai laimingas. Jis tiek gavo žaislų, kad nė pats nežinojo, su kuriuo pirmiausia žaisti. Pradžioje paėmė šautuvą, vėliau meškeriotoją šuniuką, vaikščiojantį ančiuką, bet tuoj viską numetė į šalį. Tada pamatė, kad jaunesnio broliuko automobilis yra kitokios spalvos negu jo. Griebė jam iš rankų, o tas nedavė. Tada abu pradėjo rėkti. Įsimaišė abu tėvai, ir kilo didžiausias triukšmas. Tai tau ir Kalėdų šventiškos nuotaikos. O Lietuvoje juk tiek dovanų niekad niekas negaudavo. O kiek džiaugsmo būdavo, kai gaudavome saldainį, riešutą, pyragėlių ar žieminių obuolių. Tad štai ko aš dažnai pasigendu...

Negeriau yra ir su Velykų šventėmis. Atrodo, kad čia svarbiausia yra vaikams nupirkti naujus drabužius, o moterims — skrybėlaitę ar kepuraitę, bet būtinai su gėlėmis. Tad daugeliui naujas apsirengimas, matyt, yra daug svarbesnis, negu Kristaus mirtis ar prisikėlimas. Krautuvininkai ir čia panaudoja visus savo gudrumus ir privilioja pirkėjus.

O Lietuvos pavasaris!... Kiek daug man prisiminimų sukelia Velykų šventės, kai margučius margindavome, kai eidavome į miška visas būrys vaikų pirmųjų žibučių Velykų stalui priskinti. Rodos, ir dabar tebegirdžiu Velykų rytą Prisikėlimo varpų gaudimą...

Todėl aš labai dažnai grįžtu mintimis atgal į tėviškę ir daug ko pasigendu turtingoje Amerikos žemėje...

PENKIOS KAPEIKOS

AVA SAUDARGIENĖ

Miestas drebėjo priešui siaučiant. Nedaug žmonių matėsi gatvėse, o ir tie patys paskubomis išnykdavo. Krautuvės ištuštėjo, gyventojai namų ir butų duris užsirakino. Kareivių šautuvų barškėjimas didino baimę okupuoto krašto. Viskas pasikeitė. Tik didingas Nemunas plaukė ta pačia vaga ir tyki srovenančio vandens meliodija guodė iškankintą lietuvį.

Katedros varpai nutilo prasidėjus pokariniam terorui. Ištikrųjų viso Senamiesčio, Žaliakalnio ir visos Lietuvos bažnyčių varpai nutilo. Tylėjo ir šį giedrą gegužės rytą, Arūnui švenčiant savo penktąjį gimtadienį.

Prie lango atsistojęs mažasis Arūnas barbeno į stiklą ir visiems, kas tik klausyti norėjo, skelbė didelę naujieną — šiandieną mano gimtadienis! Jo akyse žibėjo džiaugsmas ir neribotas pasitikėjimas.

Tėvelis, kaip ir kiekviena dieną, turėjo eiti į darbą, bet prieš išeidamas, davė Arūnui ratukus, kuriuos sukalė iš senų dėžių lentučių ir, pakedenęs šviesius plaukelius, įspaudė į ranką penkias kapeikas. "Nusipirk saldainį", pašnabždėjo ir tyliai uždarė duris.

Arūnas nebežinojo kuo labiau džiaugtis — ratukais ar pinigais? Kiekvienais metais jis ką nors gaudavo iš tėvelio. O kaip gi, juk tėvelis inžinierius ir viską moka padaryti. Bet pinigų — ne! Pirmą kartą Arūnas gavo pinigų! Net ir mama niekad pinigų nedavė. Kartais pati nupirkdavo jam mažą kūgelį ledų. Sakydavo pinigų nėra ir dar tyliai pridurdavo — jau nieko nėra mūsų krašte. Kažkodėl visi tyliai kalbėjo tomis dienomis.

Arūnas įpuolė į virtuvę. "Mama, žiūrėk!" Rodė ratukus, o paskui ištiesė kumštelę su penkiomis kapeikomis. "Tėtis davė". Net jo balselis buvo prikimęs iš susijaudinimo.

"O ką tu nupirksi už tas penkias kapeikas?"

"Nežinau — pagalvosiu", susimąstė berniukas ir traukdamas ratukus triukšmingai išbėgo į kiemą.

Po valandėlės vėl įsirito į virtuvę šaukdamas — "Jau žinau! Nusipirksiu ledų, o tau batus, kad nereiktų su skylėtais vaikščioti!"

Mama nusijuokė, bet kai apkabino Arutį, jos akyse pasirodė ašaros — "Tu mano turtas —"

"Aš tikrai nupirksiu tau batus!" Tvirtino vaikas sutrikusiu balsu.

Mama išleido Arūną į gatvę. "Toli neik. Nusipirk ledų ir grįšk."

Praeidamas pro ledų kioską Arūnas užsimerkė. Nežiūrėjo ir į kitų krautuvių vitrinas. Nebuvo ir į ką žiūrėti, visos buvo tuščios. Prie maisto parduotuvės stovėjo ilga eilė moterų. Senutė kaimynė pašaukė Arūna, bet jis neatsakė ir nesustojo. Tik pasukęs už katedros stabtelėjo. Jo širdelė mušė, kaip tamsiam kambary, kuriam slėpėsi slibinai. Taip toli jis vienas dar nebuvo ėjęs. Mama jį už tai išbartų. Nežiūrint to, jis bėgo toliau. Ant kito kampo prie batų krautuvės sustojo. Krautuvėj žmonių nebuvo, tik teta Zita skaitė laikraštį, sėdėdama už pardavimo stalo. Sukaupęs drąsą, Arūnas įėjo ir prisiglaudė prie durų. Dešinėj kumštelėj laikė sugniaužęs pinigą ir akutėmis permetė lentynas. Tuščios! Visos lentynos tuščios!

Zita paliko laikraštį ir priėjo prie Arūno.

"Aruti, kaip gražu, kad mane aplankei!" Jauna teta pabučiavo vaiką.

"Aš —", nedrąsiai pradėjo Arūnas ir kitus žodžius taip tyliai sužnabždėjo, kad Zita neišgirdo.

"Tur būt nori ką nors nupirkti?"

"Mamai batus —", vos girdimu balsu pakartojo.

"Batus?" Nustebo Zita.

"Mamos batai su didelėm skylėm —"

"Mūsų visų batai su didelėm skylėm," sumurmėjo Zita. Ir garsiai paklausė: "O pinigų turi?"

Be žodžių Arūnas atgniaužė kumštelę. Ant delno sublizgėjo penkių kapeikų moneta.

Zita ilgai žiūrėjo į Arūną. Pagaliau nusijuokė kažkaip kymiai, apkabino berniuką, o jos akyse sublizgėjo ašaros.

"Nėra batų, Aruti. Nieko nėra." Švelniai pritildytu balsu tarė, lyg bijodama, kad sienos neišgirstų.

"Tai kada bus?"

"Kai būsim laisvi — kai svetimieji išeis iš kur atėję —", dar tyliau sušnabždėjo Zita. O paskui, lyg niekur nieko, išsitiesė ir garsiai tarė: "Bėk, Aruti, nusipirk saldainį. O kai bus batų, pasakysiu mamai."

Saldainių parduotuvėj Arūnui pasakė, kad saldainių nėra. Saldainiai toli, kitame mieste. Taip toli, kad Arūnas ir per dieną nenueitų. Jis nubėgo pas ledų pardavėją.

"Ledai kainuoja devynias kapeikas, o tu turi tik penkias."

"Aš noriu tik mažytį kūgelį —"

"Nėra. Kai turėsi daugiau pinigų, tada ateik." Kietu balsu pavarė vaiką pažįstama pardavėja.

Arūno drąsa išnyko. Nesupratimas ir nuostaba sukėlė baimę. Pasigedo motinos ir namų. Sugrįžo atgal, prisiglaudė prie sodelio tvoros ir neramiai gniaužė kumštelėje pinigą. Jis jautėsi kaip mažas šunytis, išspirtas iš šiltos virtuvės į rudens darganą. Staiga pašoko. Bėgo, bėgo, kol pribėgo Nemuną ir visa jėga sviedė metalinį pinigą į sraunų upės vandenį.

"Paėmėt saldainius, paėmėt batus, paimkit ir savo kapeikas!" sušuko Arūnas, o jo skruosteliais riedėjo didelės ašaros.

Tuo metu vėjas įlindo į katedros varpinę ir sujudino didžiojo varpo liežuvį. Jo graudus gaudimas pasiekė kiekvieno lietuvio širdį okupuotam mieste.

1971, Sydney.